

Віталій Шуміло

●

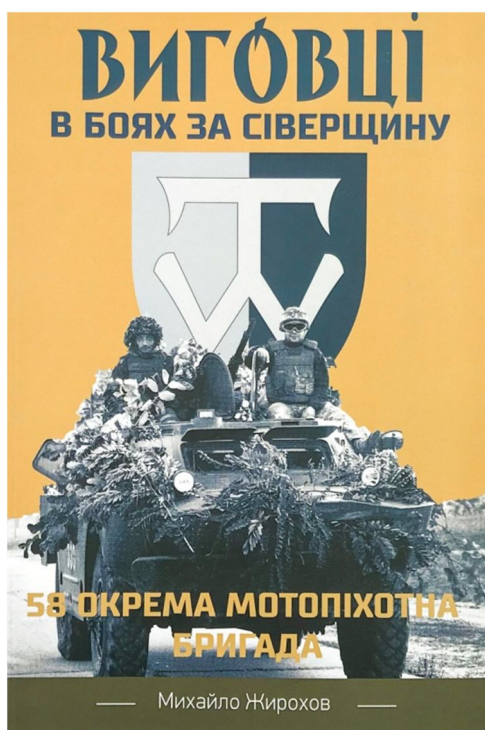
**ЛІТОПИС САМОВИДЦЯ:
ОДНА ІЗ ПЕРШИХ ДОКУМЕНТАЛЬНИХ КНИЖОК
ПРО БИТВУ ЗА ЧЕРНІГІВ.**

**Жирохов М. Виговці в боях за Сіверщину.
Чернігів: Княжий Вал, 2022. 96 с.**

DOI: 10.5281/zenodo.7747397

© В. Шуміло, 2022. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2257-5422>

Михайло Жирохов – відомий військовий історик, який фахово займається історією Сіверщини періоду Другої світової війни. Тож не дивно, що майже з першого дня широкомасштабного вторгнення РФ в Україну він став військовим експертом, до чийої думки в Чернігові прислуховувалися й до якого зверталися телеканали різних країн, аби дізнатися правду про спротив нашого міста рашистам.

Пам'ятаю інтерв'ю М. Жирохова від 4 березня, яке він дав телеканалу «Настоящее время», що належить Радіо «Свобода» і редакція якого знаходиться в Чехії. Ішлося про жорсткий обстріл Чернігова 3 березня, конкретно – про бомбардування багатоповерхівок біля Кардіологічного центру, де від 500-кілограмової авіаційної бомби загинуло 56 цивільних громадян, 18 травмовано. У той день ворог скинув на місто щонайменше вісім авіаційних бомб ФАБ-500, двома із них було зруйновано 18-ту та 21-шу школи на Старій Подусівці: десятки приватних будинків знищено, багато людей постраждало, дев'ятеро загинуло, серед них молода сім'я – чоловік з дружиною та двоє дітей.

Це відбулося неподалік від нашого дома, а по 21-й школі літак стріляв, «зависши» над

нашим дахом, – ми тоді опинилися прями́сенько під літаком і були контужені від того пострілу... Подробиці про трагедію біля КЦ дізналися із новин, а саме, з інтерв'ю Михайла Жирохова. Важливу річ він тоді сказав: «Чернигов стоит. Чернигов, который планировали взять на второй день войны, он стоит уже девятый день. ... Были попытки [росийських військ] зайти [в місто], они были отбиты. Были трофейные танки, были уничтоженные танки... Этот налёт никак не повлиял на оборону города. Люди стали только злее... Росийская армия недооценила готовность наших людей воевать. Наше командование в первые же дни войны смогло собрать [військових] и Чернигов стал центром, где были собраны воинские части со всей области ... поэтому лёгкой прогулки для россиян не вышло»¹. Начебто й нічого особливого не сказано, але – Чернігів стоїть, він став центром спротиву на Сіверщині, є навіть трофейні танки... Це важливо було знати в ті дні.

Як історик М. Жирохов не міг не писати по гарячих слідах, і тільки-но рашистів було вибито з Чернігівщини, з'явилася ця книжка. А як справжній фахівець почав він не з 24 лютого 2022 р., а з 2014-го року – коли, власне, розпочалася російсько-українська війна

¹ Военный эксперт Михаил Жирохов – о том, что происходит в Чернигове. *Настоящее время*. Эфир 4 марта 2022 г. URL: <https://www.currenttime.tv/a/31735736.html>.

і коли було сформовано ті військові частини, які й стали на захист Чернігова та не допустили ворога з Білорусі на Київ: «Восени 2014 року, скориставшись тимчасовим перепопинком від активних бойових дій [на Донбасі], наданим Мінськими угодами, українська армія почала терміново нарощувати свій військовий потенціал. Так, протягом осені було створено сім нових бригад. Комплектувались вони як за рахунок виведення цілих підрозділів (як правило батальйонів) із уже наявних підрозділів ЗСУ, так і через зведення до купи сформованих із мобілізованих навесні – влітку 2014 року батальйонів територіальної оборони» (с. 4). І далі детально про історію формування та участь у бойових діях на Донбасі до початку Широкої війни 58-ї мотопіхотної бригади імені Гетьмана Івана Виговського. Цей цікавий і важливий для військової історії нашого краю розділ автор так і назвав: «Витоки». Складається він із трьох підрозділів: «13-й батальйон територіальної оборони “Чернігів-1”» (с. 7–18), «15-й батальйон територіальної оборони “Суми”» (с. 18–21) та «16-й батальйон територіальної оборони “Полтава”» (с. 21–22). За «Витоками» – ще три розділи, присвячені трьом ротаціям бригади протягом 2014–2022 рр. (с. 21–36).

На нашу думку, такий підхід автора не тільки виправданий, а й необхідний – читач з перших сторінок книжки дізнається, хто саме стояв в обороні Сіверщини, який бойовий досвід бригада мала до широкомасштабного вторгнення РФ тощо. Важливо, – і це буде використано автором протягом усієї книжки, – що сухі інформаційні (можна сказати – енциклопедичні) відомості підкріплюються цитатами із розповідей бійців та їх світлинами, і це робить дослідження М. Жирохова живим, а не просто інформативним, і дає змогу відчути сам дух наших героїчних батальйонів.

Останній – найбільший – розділ присвячений безпосередньо бойовим діям на Чернігівщині наприкінці зими – весною 2022 р. і має чотири підрозділи: «Лукашівка» (с. 45–67), «Буди» (с. 67–71), «Количівка» (с. 71–73) та «Закінчення кампанії на Чернігівщині» (с. 73–76). У районі цих населених пунктів відбулися найголовніші події оборони Чернігова та звільнення Сіверщини від окупантів.

Автор зазначає: «найбільш драматичними не тільки для бригади, а й взагалі для оборони Чернігова стали бої за декілька населених пунктів Чернігівського району – а саме Лукашівку, Вікторівку та Буди. Станом на початок березня цінність Буд та Лукашівки для противника була очевидна – контроль над ними дозволяв перерізати фактично єдину на той момент дорогу з Чернігова до Куликівки і далі на Київ ... з великим проблемами, але росіянам на той момент вдалось навести переправу через Десну в районі Шестовиці, захопити плацдарм, перерізавши основну трасу Чернігів–Київ. Далі вони планували наступ в сторону обласного центру, який був зупинений 7 березня нашими військовими, в тому числі і танкістами 58-ї бригади в районі с. Количівка. Після чого російське командування спланувало активні бойові дії в напрямку Слобода–Лукашівка з виходом на Бакланову Муравійку і перехоплення автомобільної дороги понад Десною» (с. 45). Це був надзвичайно критичний момент, адже йшлося не тільки про захоплення обласного центру Сіверщини, – рашисти намагалися прорватися до Києва, відтак Чернігів водночас обороняв і себе, і українську столицю та загалом центральні області України.

Як уже згадувалося вище, М. Жирохов подає багато «прямої мови»: розповіді та спогади наших бійців про бойові дії, про підбиту техніку ворога, про оточення рашистами та вихід із нього. Дехто потрапив у полон, пережив тортури та зміг втекти... Усе це не тільки надає книжці документальної достовірності, а робить її «живою», справжнім літописом боїв за Сіверщину та Україну XXI століття.

Я не буду переповідати всю книжку, запрошую її прочитати – документальних фактів в ній стільки, що навіть в інтернеті не всі вони є (автор спирається, окрім іншого, на інтерв'ю з бійцями, які він брав у них після цих подій). Але хочеться додати кілька власних штрихів до розповіді про героїчну загибель під Лукашівкою братів Романа та Леоніда Бутусіних – синів уссурійського козака Олега Леонідовича Бутусіна, який з 2014 р. воює за Україну та її волю проти рашистського «необільшовицького режиму РФ». Він із родиною (дружина та дванадцять дітей) переїхав з Приморського краю ще на початку російсько-української війни, щоб стати на захист України: спочатку в лавах Правого сектору, потім – ЗСУ, воював на Донбасі. Його сини, тоді ще зовсім юні, зростали в любові до України та мріяли про «звільнення Росії від більшовиків» (нащадками яких є путінський режим), тому разом із батьком 24 лютого 2022 р. вони вже були на фронті. Так сталося, що обидва брати загинули, боронячи від рашистів Чернігів.

До Широкої війни я не був знайомий особисто з Олегом Бутусіним, але у нас багато спільних друзів, тому я знав про росіянина, який після Революції Гідності приїхав в Україну, щоб зі зброєю в руках боротися з чекістським кремлівським режимом. Час від часу я заходив на його сторінку у Фейсбуці. 24 лютого він розмістив відеозвернення до своїх співвітчизників: «Кто ещё считает себя русским человеком, тому задача – бить путинские войска с тыла, сжигать их склады, уничтожать живую силу и технику противника. С Бо-

гом до победы!» У той самий день – фото синів у формі ЗСУ і надпис під ним: «На антипутинском фронте». На правій руці молодшого, Леоніда, під українським прапором – шеврон РОА (Российская освободительная армия). Захищаючи Україну, вони билися й за свободу власної Батьківщини. Цей шеврон, обгорілий в бою, батько збереже як найбільшу святиню... Потім були інші пости Олега, не всі я мав змогу дивитися, бо у нас дуже скоро не стало світла й ми берегли заряди на смартфонах, але повідомлення від 9 березня закарбувалося в пам'яті назавжди: «Прошу молитв за моих дорогих сыновей Романа и Леонида. У них жарко. Не сдаваться никогда!», і трохи згодом допис матері під світлиною синів: «Мои любимые мальчишки. Я прошу помолиться. Идёт бой с путинской ордой. Разве бо Тебе иного не вемы, животомъ и смертію владычествующа, спаси яко Человеколюбець». 10 березня Олег написав: «Пресвятая Богородице, покрой Своимъ Покровомъ сыновей моихъ Романа и Леонида! Святителю отче Николае, помоги имъ выйти изъ окруженія!» Роман і Леонід загинули 9 березня, але батьки та всі ми ще довго не знали про це й молилися, аби хлопці вижили. 28 березня допис: «Двадцатый день никаких вестей. Господи, Помилуй!», а 30-го – відео Олега з бійцями тероборони десь у болотах Чернігівщини по дорозі на Лукашівку; серце батька не витримало, він зібрав сміливців і рушив на пошуки синів. У тому відео такі слова: «Мы идем широкими полями на бой с большевиками (слова з гімну РОА часів Другої світової війни – В.Ш.). Эта война против антихриста Путина – война героев и святых. Нам нужно стремиться к святости, а иначе мы не сможем его победить. И не надо кричать постоянно, что герои не умирают. Герои умирают прежде всего и очень даже просто. А не-герои остаются. Сейчас время героев. Присоединяйтесь. С Богом!» Для православних батька та синів Бутусіних ця війна – не тільки за свободу України та Росії, це – священна війна Бога з дияволом, де Путін та рашистська армія – слуги антихриста. Так і є! Без урахування релігійної складової цієї війни її безглуздість важко зрозуміти. Натомість, якщо правильно розставити полюси, все стає на свої місця: Путін та його головний ідеолог Кіріл Гундяєв – люди віруючі, для них ця війна – релігійна, от тільки служать вони не Богу, а дияволу (антихрист, за православним вченням, – це не тільки той, хто *проти* Христа, але одночасно й *замість* Христа, тобто той, хто, використовуючи християнську риторичку та символіку, насправді поклоняється дияволу). І добре б це усвідомити вільному світові й усім нам...

31 березня: «Нашим действием, Божьим Содействием Слобода наша! Вашими молитвами, заступлением святого Алексия Человека Божия потерь среди л.с. [личного состава – особого склада] передового отряда нет. Братья, вы все Герои, ни одного труса! Обнимаю!» Лукашівку звільнено. А наступного дня, 1 квітня, над світлинами синів та обпаленого у жорстокому бою шеврону РОА стриманий допис: «Со Святыми упокой, Христе, души убиенныхъ воиновъ Романа и Леонида, моих дорогих сыновей».

Роман і Леонід лежали поряд, їх тіла були зрешетені кулями, усе навколо посипано гільзами, прошитими кулями різками автоматів, спусковими важелями гранат... Брати билися до останнього: спалили дві одиниці ворожої бронетехніки й відправили до пекла біля 20-ти путінських терористів. Останній дзвінок, який вони встигли зробити, був місцевому фермеру Григорію Ткаченку, який привозив бійцям їжу: «Ми не втримаємо село, їх дуже багато. Ідемо в останній бій, рятує свою сім'ю» (с. 48).

На місці їх загибелі військові ЗСУ встановили хрест із шевроном РОА. Землю, яка всотала кров захисників України, батько зібрав і разом з тілами своїх загиблих синів перевіз у м. Калуш на Прикарпатті, де з 2014 р. мешкає родина Бутусіних. Там героїв з почестями поховали: калушани ставали на коліна, проводжаючи в останню путь росіян, які віддали своє життя за свободу України.

На щастя, не всі українські бійці загинули під Лукашівкою, деяким вдалося вийти з оточення й болотами дістатися до своїх. Але були й ті, хто потрапив у полон. М. Жирохов пише: «в полон к росіянам попало декілька бійців бригади ... Історія [одного з них – Максима] може служити таким собі стандартом того, як окупанти ставляться до наших військовополонених» (с. 59). Це історія про знущання над людською честю та гідністю та про жорстокі фізичні тортури. У книзі багато цитат із розповіді Максима, якому, дякувати Богу, вдалося вижити й повернутися додому: «[рашистів] розлютило, що ми не здалися. Ко-

Олег Леонидович Бутусин

3 мин. · 0

Со Святыми упокой, Христе, души убиенныхъ воиновъ Романа и Леонида, моих дорогих сыновей.

мандири готували їх до теплого прийому, розповідали, що в Україні немає армії, а український народ придушено. Ми для них фашисти, бо обрали власний шлях, а не Росію. Російські солдати насолоджувалися тим, що ми потрапили до них у полон і у них є можливість над нами знущатися» (с. 61). Прочитайте ці спогади, маємо знати про це. Адаже такі епізоди також є вагомим штрихом історії Широкої війни за Україну.

Підрозділи «Буди» (с. 67–71) та «Количівка» (с. 71–73) майже повністю побудовані на спогадах бійців та офіцерів. Ось, наприклад, один із епізодів боїв у Будах, розповідає Віталій Дерев'яно: «Перші три доби нас просто місили. Заскочимо в укриття, пересидимо, знову вискочимо, аби копатися. Після того темп обстрілів почав знижуватися. І виявляється: там [у селі] декілька людей є. Всі різного віку, цілі родини лишилися. Частина ми вивезли в Куликівку. Але вісім чоловік все ж лишилося – це ті, які не хотіли нікуди їхати. Вони не заважали. Підказували, де що є в селі. ... Дня не було, щоб авіація не працювала в тому районі. Перестала днів за три-чотири до звільнення чернігівського напрямку. Воронки є такі – два КрАЗи туди можна загнати. Бомбили просто все підряд» (с. 70–71).

А ось розповідь про те, як рашисти тікали з Сіверщини, так і не захопивши Чернігів і не зумівши прорватись до Києва, розповідає командир 1-ї механізованої роти Роман Гришак: «Те, що вони виходять, ми зрозуміли по їхніх діях. Це був постійний хаотичний арт-обстріл Буд, валили в північну точку Буд, де нікого наших не було. Робили вони це для того, щоб ми не зрозуміли, що відбувається. Але ми підіймали БПЛА, бачили, що вони швидко збираються. ... Момент виходу ми зняли на відео. Тиждень до виходу ворога ми готувалися до штурму Слободи. Але там було настільки густо засаджено їхньою технікою, що нереально було захопити населений пункт, ми б мали значні втрати. Тоді вирішили планово артилерією знищувати ту техніку, поки її не буде стільки, що ми вже сміливо зможемо іти на штурм. Коли ми побачили, що вони збирають речі, шикують колони на вихід, одразу швидко зайшли в село. А бригадна артилерія працювала по тих колонах» (с. 74).

У книжці є три додатки, які суттєво доповнюють її зміст: «Додаток № 1. Військово-службовці 58-ї окремої мотопіхотної бригади, яким присвоєно звання Герой України (станом на 26.08.2022)» (с. 77–89), «Додаток № 2. Військовослужбовці 58 омпб, загиблі в боях на території Сумської та Чернігівської областей з 24.02.2022 по 01.04.2022» (с. 90–94) та «Додаток № 3. Військовослужбовці 58 омпб, загиблі в боях на території Луганської та Донецької областей з травня по серпень 2022 р.» (с. 95–96).

Герої, на жаль, вмирають. Вмирає і пам'ять про них у недбалих та невдячних нащадків... Будемо сподіватися, що кров усіх загиблих у цій війні за свободу нашого народу і нашої країни – то кров мучеників, жертвою яких відродиться вільна й демократична Україна. А це вже наша задача та наш обов'язок – усіх тих, хто залишилися живими, бо знайшлися ті, для кого слова Христа стали сенсом і підсумком їх – часом дуже короткого – життя: «Більшої любові ніхто не має за ту, коли хто душу свою кладе за друзів своїх» (Ін. 15:13).

Дата подання: 20 грудня 2022 р.

Дата затвердження до друку: 30 грудня 2022 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Шуміло, В. Рецензія : Літопис Самовидця: одна із перших документальних книжок про битву за Чернігів // Жирохов М. Виговці в боях за Сіверщину. Чернігів: Княжий Вал, 2022. 96 с. *Сіверянський літопис*. 2022. № 5–6. С. 177–180. DOI: 10.5281/zenodo.7747397.

Цитування за стандартом APA

Shumilo, V. (2022). *Retsenziia : Litopys Samovydtisia: odna iz pershykh dokumentalnykh knyzhok pro bytvu za Chernihiv* // Zhyrokhov M. *Vyhovtsi v boiakh za Sivershchynu*. Chernihiv: Kniazhyi Val, 2022. 96 s [Review : *The Samovidets Chronicle: one of the first documentary books about the battle for Chernihiv* // Zhyrokhov M. *Vygovtsi in battles for Sivershchyna*. Chernihiv: Knyazhiy Val, 2022. 96 p.]. *Siverianskyi litopys – Siverian chronicle*, 5–6, P. 177–180. DOI: 10.5281/zenodo.7747397.

